

Start med økoBær!

- en oppstartsveileder

Det er fortsatt et godt marked for økologiske bær i Norge, hvis du driver direkte salg fra egen gård, Bondens marked, REKO-ring eller annet direktesalg. Du kan ta ut en merpris hos forbrukerne, men markedet for økologiske bær er «umodent», så du må beregne en del tid til salg og oppfølging av kunder. Bærproduksjon er en av de mest utfordrende produksjonene du kan drive økologisk. Men med et godt forebyggende arbeid, og med rett dyrkingsteknikk, sorter og etablering, kan du sikre god kvalitet og volum på en økologisk bærproduksjon.

Økt produksjon av økologiske bær

I 2018 var det i Norge 1 085 dekar økologiske bær i produksjon, både i omstillingsfase (karens) og i godkjent økologisk produksjon (Debio-godkjent). Til sammenligning var det samme år totalt 21 641 dekar som var registrerte med bærproduksjon i Norge. Det vil si at omtrent 5 % av frukt- og bærarealene blir drevet økologisk. Jordbær og bringebær troner statistikken for konvensjonell produksjon, mens Norsk Landbruksrådgiving (NLR) rapporterer også om økt interesse for å dyrke bringebær og ulike ribesarter økologisk.

Vårt nordiske klima, med korte og lysintensive sesonger, gir fantastisk smak og flotte farger på bærene. Når vi vet at de sunne antioksidantene sitter i bærenes fargestoffer er det lett å skjønne hvor rike bær er på hjelpestoffene kroppen trenger.

God smak og sødme i bærene skapes når du høster jordbær og andre søte bær så nært modningstidspunktet som mulig. Det er da vi får bær som kundene bare må ha – igjen og igjen!

Det er viktig å tenke igjennom markedsstrategien, samtidig som du planlegger arealstørrelse, etablering og sortsvalg. For å sikre optimalt høstetidspunkt til smaksrike og ferske bær i korttids-holdbare kulturer, som jordbær og bringebær, bør du ha gode planer for plukkehjelp, kjølemuligheter på gården og rask omsetning av bærene. Det er sjelden mulig å høste og selge alt selv, spesielt når store bærareal modnes raskt og på samme tid. Grossistsalg bør spesielt vurderes når du har store areal og få sorter som modnes på samme tid.

Økologiske jordbær fra Sørlandet selger godt lokalt.
Foto: Jan Karstein Henriksen

Debio-kontroll kreves før markedsføring

Økologiske varer er en merkevare med stor tillit hos forbrukerne, og blir sett på som en garanti for miljøvennlig og bærekraftig driftsform. I 2017 gjenkjente 57 % av norske forbrukere Debios Ø-merke, som er den norske garantien for økologisk produksjon.

Ved å følge økologiregelverket gjør du som produsent en stor ekstrainsats, og med økt risiko. Med en dokumentert økologisk produksjon kan du møte kunden med stolthet og kunne kreve den merprisen du trenger for dine økologiske produkter.

Betegnelsen «økologisk» på produkter er lovbeskyttet når den brukes i markedsføring. Det betyr at uansett hvor stor eller liten økologisk produksjon du planlegger, må du ha godkjenning fra Debio dersom du vil markedsføre ferske eller videreforedla bær (syltetøy, saft) som økologiske. Urettmessig markedsføring av matvarer eller råvarer som økologiske kan føre til sanksjoner av Debio eller Mattilsynet.

Det er [Debio som er kontrollorganet for økologisk drift i Norge](#), og de vil gjennomføre revisjon av din produksjon hvert år. Revisorene gjennomfører alltid ei målretta befarings, sjekker bilagene dine fra foregående år og forventer et oppdatert KSL-system. Det er dermed minimalt med ekstra «papirarbeid» for å delta i kontrollordningen. Du kan få hjelp av NLR til innmelding og gårdsbeskrivelse gjennom tjenesten [Øko-plan i NLR](#).

Årlig kontroll av økoproduksjonen er viktig for å sikre forbrukerne at varen de kjøper er framstilt etter den fellesstandard som økologi-forskriften setter. Økologi-forskriften i Norge bruker EU sitt regelverk for økologisk landbruk som minstemål. Dette er politisk vedtatt og reglene kan ikke være lempeligere i Norge enn i EU. I dag er regelverket nesten helt i tråd med EU-regelverket, med noen få, lovlige, norske tilpasninger. [Regelverksutvalget \(RVU\)](#) i Norge gir mulighet for næringa til å gi innspill til diskusjon om tolking og tilpasning til norske forhold, innenfor EU-regelverket.

Hovedskillelinjene mellom økologisk og konvensjonell bærproduksjon

Økologisk planteproduksjon er ofte sett på som en mer naturnær og bærekrafts-orientert produksjon, sammenlignet med en intensiv, konvensjonell produksjon.

Noen av de viktigste skillelinjene mellom en økologisk og en konvensjonell bærproduksjon ligger i et *forbud* mot nitrogenholdig kunstgjødsel og kjemisk-syntetiske sprøytemidler i økologisk drift. Mekaniske løsninger velges ofte for å håndtere ugras, og nitrogennæring skal kunne hentes fra naturlige gjødselkilder i en økologisk produksjon.

Plantevernmidlene som er tillatt i økologisk drift er en fjerdedel av antallet som er lovlig i konvensjonell drift i Norge. Økologiske plantevernmidler skal være av naturlig kjemisk opphav, og ikke fremstilt syntetisk. Det er også en del regler for å hindre sammenblanding av konvensjonelle og økologiske varer i hele verdikjeden (parallellproduksjon og innmelding av høstetidspunkt).

[Lenke til kortversjon for regelverk knyttet til økologisk bærproduksjon](#)

[Lenke til regelverket for økologisk landbruk](#) (kap.2 og lister).

[Lenke til regelverket for økologisk videreforedling](#)

Dersom du er interessert i biodynamisk drift er det tilleggskrav i Debio-regelverket som kvalifiserer for å bruke Demeter-merket (garantien for biodynamisk landbruksproduksjon). Kontakt [Biodynamisk forening](#) hvis du trenger mer informasjon om denne produksjonsformen og ønsker å delta på kurs.

Flerårige kulturer

Bærproduksjon defineres som flerårige kulturer da det som regel er treaktige vekster som gir bær i andre produksjonsår etter nyplanting. Bær regnes som en ferskvare siden de har kort lagringstid, mens bærsorter til videreforedling ofte fryses ned for senere bruk. Innhøstingsperioden er kort og intensiv, med stor bruk av manuell arbeidskraft.

*Tenk på høstemåte, salgsmåte og videreforedling før planting. Tindved høstes ved beskæring og frysing av greinene, før bærene bankes av.
Foto: Frøydis Lindén*

Siden plantene står på samme sted over flere år er det fare for opphoping av skadeinsekter og plantesykdommer over tid. Derfor må du planlegge produksjonen din nøye slik at du forebygger problemene og sørger for en god flora av nytteinsekt. Viktige stikkord for god agronomi i en bærproduksjon er vekstskifte (ved fornying), omløpstid, rad- og planteavstand, ugrashåndtering og sortvalg.

Videre i denne veilederen vil viktige momenter ved etablering og drift av en økologisk bærproduksjon bli beskrevet. Detaljdrift av ulike produksjoner må du søke gjennom spesialisert litteratur, besøke andre bærdyrkere og bærrådgivere i Norsk Landbruksrådgiving. Lenker til dette finner du i slutten av dokumentet, fordelt på ulike kulturer.

Omleggingstid

Karenstiden er tiden fra man starter å drive etter økologisk regelverk og frem til produktene kan sertifiseres som økologiske – fra dato til dato. I denne omstillingsperioden kan du ikke markedsføre produktene som økologiske. Karenstiden kan starte

tidligst fra den datoen virksomheten ble innmeldt i Debio.

For frukt - og ribesvekster gjelder følgende:

- Skal du legge om et allerede **etablert konvensjonelt** frukt- eller bærfelt, er karenstiden **tre år**
- Skal du etablere en **nyplanting** på tidligere konvensjonelt areal, er karenstiden **to år**
- Har du en gammel frukt- eller bærhage hvor det ikke har vært brukt kunstgjødsel eller kjemiske sprøytemidler de foregående tre årene kan det søkes om å få karenstart regnet tilbake i tid (så lenge du har vært innmeldt i Debio).
- Skal du plante og høste av jordbærplantene i utplantingsåret (ventebedsplanter) må både plantene og arealet være godkjente som økologiske.

Å legge om konvensjonelle bærplantinger kan gi store utfordringer med skadedyr i en overgangsperiode. Start helst din økologiske produksjon med friske planter, på godt drenert areal. Det beste er å nyplante arealene for å kunne tilpasse produksjonen med riktige sorter og dyrkingsteknikk for økologisk produksjon. Men tilpass alltid plante – eller omleggingstidspunktet ut fra tidspunktet for høsting av den første økologisk godkjente avlingen.

Økologisk arealtilskudd kan du motta fra første år i karen. Det kommer alltid i tillegg til vanlig produksjonstilskudd, og søkes om på samme skjema. Husk at du gjennom sesongen også må registrere antall kg solgt råvare, slik at du kan oppnå distriktstilskudd dersom du selger 1 tonn eller mer med bær. Les mer om produksjonstilskudd [her](#).

Konvensjonell og økologisk drift på samme gård

Med parallellproduksjon menes at eiendommen drives både økologisk og konvensjonelt med sorter som er like eller ser like ut. Parallellproduksjon er ofte vanlig i en tidlig omleggingsfase, hvis du legger om deler av det konvensjonelle arealet til økologisk drift. Les mer om krav til parallellproduksjon [her...](#)

Normalt skal hele driftsenheten drives økologisk, for å ta bort risikoen for sammenblanding og feil bruk av innsatsfaktorer i økologisk produksjon. Dersom du likevel må dyrke samme sort på økologisk og konvensjonelt areal, kan du i praksis få til dette hvis du etablerer den økologiske driften som en egen driftsenhet, med eget organisasjonsnummer og rutiner for adskilthet. Kontakt en

økonomisk rådgiver og ditt lokale landbrukskontor hvis du ønsker en slik bedriftsetablering.

Parallellproduksjon med egen økologisk bedrift vil trolig være lønnsomt hvis du har en større produksjon, da utgiftene til denne nye driftsenheten må dekkes inn. En slik produksjon og konsekvensene av å drive to enheter med ulike driftsformer bær er beskrevet i [denne kalkylen om grossistproduksjon av økologiske bringebær](#).

God lokalitet sikrer godt resultat

Nyplanta jordbær som har blitt fingerharva før halm skal legges på. Har du mye rotugras bør du sette av et mellomliggende år til mekanisk tynning av ugraset på våren og etablering av en ettårig grønn-gjødslingsblanding eller tett eng for å konkurrere ut ugraset. Foto: Frøydis Lindén

Flerårige vekster er krevende å flytte på, så vær nøye med arealet du velger til bærproduksjon. Plantene og buskene skal stå der i flere år, og tåle både tørke, regnskyll og overvintring.

Velg et leiddrenert felt i svak, sydvendt helling for å unngå frostskafer og planter som står i vann over tid. Utsett derfor aldri et behov for grøfting før utplanting. Rotsystemet utvikler seg godt i lett sand- og morenejord, men må ha vanningsmulighet i tørre perioder. Tyngre jord holder bedre på fuktigheten, men kan gi etableringsproblemer pga. tett jordstruktur og dårlige utviklingsmuligheter for røttene. Sørg for gode etableringsforhold og gi ekstra med husdyrgjødsel eller kvalitetskompost i etableringsåret.

Unngå vindutsatte steder, siden det kan gi skader på skudd og modne bær. Le skaper høyere temperatur der pollinerende insekter trives bedre, og sikrer dermed høyere avlinger. I svært vindstille

deler av arealet kan imidlertid en del skadeinsekter og sopparter lett oppformere seg.

Sørg for å etablere vanningsanlegg i nye felt, det er en stor risikoavlastning å gjøre dette. De fleste kulturer trenger vanning i etableringsfasen. Bærfelt på lett jord, samt jordbær- og bringebærfelt, trenger vanning i hele dyrkingsperioden (vanningslanger under plast/halmdekke) for å unngå tørkestress.

Avlingene blir ofte større og sikrer bedre kvalitet i butikk, når jordbær og bringebær dyrkes i tunnel eller under et innhøstingstak. Foto: Frøydís Lindén

Klimaendringene gjør trolig at det blir mer ekstremvær, og det har i Norge ført til mer nedbør og mildere vintrer. Kulturer som er utsatt for hyppige soppinfeksjoner og for å bli våte før innhøsting, som bringebær og jordbær, har man av den grunn anbefalt å dyrke økologisk i tunnel. Innovasjon Norge gir i noen fylker investerings-tilskudd til faste installasjoner (tunnel, vanning) ved nyetablering av bærfelt. Sjekk vilkår og retningslinjer med ditt lokale landbrukskontor eller saksbehandler i Innovasjon Norge i din region.

Planter og stiklinger

Planter og stiklinger skal være økologiske dersom det er mulig. Du kan bruke konvensjonelle planter hvis du kan dokumentere at de ikke var mulig å få bestilt eller kjøpt på ordretidspunktet. Du må gjøre en grundig etterspørsel gjennom planteleverandørene, spesielt de som er listet på databasen okofro.no.

Vær spesielt oppmerksom på at jordbærplanter kan bestilles som ventebedsplanter, som gir avling samme år som de plantes ut. Debio krever at slike

planter, som det høstes fra samme år som de plantes ut, må være økologisk godkjente. Det er mulig å bestille dette fra utlandet gjennom planteimportører, men undersøk bestillings-tidspunkt i god tid, slik at du er garantert levering til plante-tidspunktet du har valgt. Dette gjelder for all bestilling av flerårige vekster, da det kan være minst ett års bestillingstid på økologiske småplanter.

Velg de rette sortene

Planter som overvintrer godt gir høy avling. Velg hardføre sorter for din dyrkingssone (H-grad) og sørg for god drenering. Bringebær plantes ofte på opphøyde bed i fuktige områder, for å unngå rød rotråte. God herdighet forebygger overvintringsskader og angrep fra skadedyr i vinterskadede plantedeler. Du kan forebygge mot vinterfrost i jordbær ved å tildekke med hvit landbruksduk. Tildekking kan også drive fram jordbærplantene tidlig på våren.

Sortsvalget avhenger av formålet med produksjonen. Skal du levere til konsum og er avhengig av å høste store volum er det ofte et snevrere sortsutvalg å velge mellom enn hvis du kan gå ned på avlingsnivå, øke prisen noe og selge lokalt. I tillegg kan grossisten sette krav til sortsvalg og vil forhåndsgodkjenne mengdene du skal levere. For eksempel må Gartnerhallen (kun medlemmer) godkjenne planteplanen din før jul hvert år hvis du skal levere økologiske bringebær eller jordbær til Bama.

Skal du etablere et felt for kombinert sjøplukk og salg i lokale butikker bør du velge sorter som sprer seg i modningstid og kanskje er mer stabile på smak og evt. spesialisert til videreforedling. Bruk tid på dette i planleggingsfasen og søk råd fra kollegaer i nærområdet med erfaring og fra bærrådgivere i NLR.

Uansett sort bør du alltid starte med virusrensede sorter og småplanter som er frie for midd, lus og andre skadeinsekter. Dersom du tar stiklinger fra egne planter bør du varmebehandle plantene for å unngå å spre midd.

Når forebyggende metoder ikke strekker til for å forhindre angrep, kan du bruke et begrenset antall plantevernmidler i henhold til vedlegg 2 i Mattilsynets Regelverksveileder Økologisk landbruk. For å gi et mer praktisk tilbud til frukt- og bærmedlemmene i NLR gis det hvert år ut en Plantevernplan for frukt og bær, som inkluderer anbefalinger for økologisk drift.

Kontakt din rådgiver før vurdering av innkjøp og bruk av plantevernmidler. Husk at kjøp og bruk av plantevernmidler (profesjonelle midler) krever at du har offentlig godkjent sprøytesertifikat og har en funksjonstestet sprøyte. Dette gjelder selv om du skal bruke midler som planteuttrekk, såpe og vegetabilsk olje eller mikroorganismer som sprøytes ut. Samme sprøyteutstyr kan brukes til både økologisk og konvensjonell produksjon, men må være nøye rengjort før bruk på økologiske areal.

Gode innhøstingsrutiner

Alt etter sortsvalg, antall kulturer og dyrkingsteknikk tar innhøstings-perioden fra to uker til flere måneder. Tenk gjennom hva du har kapasitet og tid til før du planter ut. Bygg gjerne opp produksjonen gradvis hvis du er ukjent med kulturrene.

Bær er mjuke og har tynt skall. Det fører ofte til kort holdbarhet under transport og i butikk. De må derfor plukkes varsomt for hånd dersom de skal ha god holdbarhet i butikk. Jordbær og bringebær må høstes i flere omganger hver uke, og må kjøles raskt ned for å kunne tåle transport og lagring. Du bør ha kjølelager (gjærne mobilt) på egen gård. Regn med om lag 15 personer for å plukke 10 dekar jordbær – med noe variasjon for andre bærekulturer.

For noen bærekulturer, som aronia og solbær til foredling, kan man bankehøste manuelt eller høste med maskin, for å få innhøstingen til å gå fortere. Du bør ha egen frysekapasitet eller avtale om innfrysing på kjølelager, hvis du skal selge varer til industri eller videreforedle sjøl.

Sjøplukk kan være et godt alternativ for gårder som ligger tett på større byer, men du må alltid beregne å «plukke reint» sjøl. Noen forbrukere ønsker å lage eget syltetøy, men ikke plukke sjøl, og kommer på gården for å kjøpe ferdigplukkede bær (også frosne) i større mengder. I noen områder kan [REKO-ringer](#) fungere godt for bærsalg i større volum til enkeltforbrukere.

Forbygging av skadedyr og sykdommer

I store, sammenhengende bærfelt bygger ofte insektsfaunaen seg opp over tid. Derfor er det viktig at man kan jobbe forebyggende med å øke mangfoldet av nyttedyr i hagen, f.eks i form av fugleholker, blomstrende vekster til pollinatorer, overvintringsbol for insekter (gullvinge, bier, humle) og

sikre at man har nok areal til å kunne bytte areal ved nyplanting. Les mer om biodiversitet i bærplantinger [her...](#)

Blomstrende vekster for å sikre næring til ville [pollinatorer](#) er viktig. God pollinering sikrer god avling og kvalitet av bærene. Foto: Frøydis Lindén.

Et vekstskifte er spesielt viktig i jordbærproduksjon for å forebygge mot rotsjukdommer, sopp- og insektangrep. Man bør skifte dyrkingsareal etter andre innhøstingsår eller ved nyplanting. Du bør også plante et stykke unna gamle felt, da spres ikke skadedyrene så lett (mange insekter kryper eller flyr over korte avstander). Bringebær og ribesvekster (solbær, stikkelsbær og rips) kan ha et omløp på 10-20 år, men omløpstiden kan likevel variere sterkt fra sort til sort.

Noen ganger kan man ikke skifte areal, for eksempel på grunn av tunelldrif. Jordlevende skadeorganismer og skadeinsekter oppformerer seg og er avhengige av vertsplanter. Derfor bør du ha en mellomkultur med andre arter før du planter samme kulturplante på det samme arealet igjen. Som mellomkultur er det anbefalt korn, eng, grønnsaker eller potet.

En luftig plantebestand med god avstand mellom hver enkelt plante og god radavstand, gjør at bladene og plantene tørker raskere opp etter regn og morgendugg. Sammen med eventuelt en tunnel vil luftig planteavstand være viktige tiltak mot soppsjukdommer som gråskimmel og bringebærskuddsjuke. Vurder plante- og radavstand med en rådgiver, ut fra sort og dyrkingssystem. Høye temperaturer i en tunnel vil være gunstig for oppformering av skadedyr som lus, trips og spinnmidd, så derfor er det viktig med litt helling og god lufting i tunnelen. Flere har god erfaring med å sette ut nyttedyr i tunnel, siden de holder seg i feltet og ikke flyr vekk. [Ev. kan høstetak over bringebær være et rimeligere alternativ til tunnel.](#)

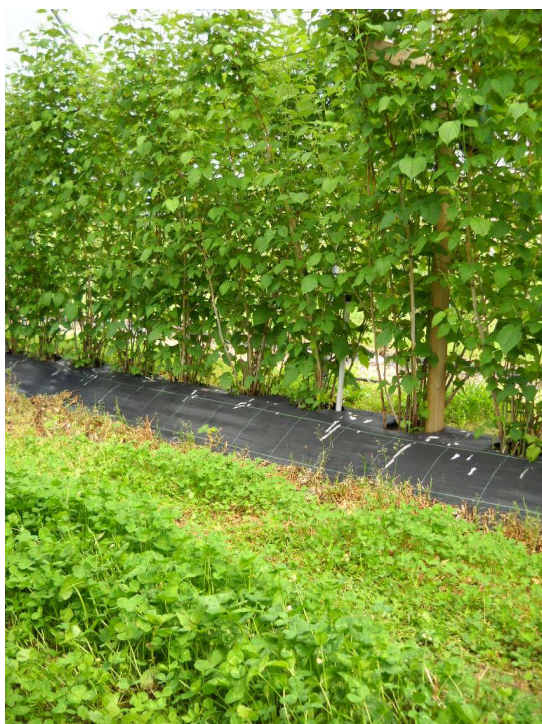
Hold ugraskampen vedlike

Det finnes flere velfungerende strategier for å holde ukraset under kontroll:

1. Åpen jord med mekanisk ugrasrensing under buskene eller jordbærplantene
2. Plastdekke med vevd mypex-duk eller biologisk nedbrytbar biofilm, med grasgang mellom radene.
3. Kortklipt grasdekke under buskene og mellom radene, hvor det klypte graset legges tilbake under/mellom buskene i radene.

Hvilken strategi du velger vil avhenge av jordart, tilgang på maskiner (plantemaskin og ugrasfres), tilgang på halm og hvilke andre kulturer du dyrker.

Dyrker du jordbær med radrensing (krever flate arealer og lett jord) må du ha halm mellom radene for å undertrykke ugras og hindre jordsmitte på bærene under høsting.

Grasdekket mellom bringebærradene bør klippes jevnlig. Pass på at ikke plasten blir ødelagt.
Foto: Frøydís Lindén

Rotugras må du ha kontroll på før utplanting, så sett av tid til mekanisk ugraskontroll om våren i utplantingsåret. Du må likevel beregne håndlukning i løpet av sesongen, spesielt i etableringsåret.

Gjødsling

Å sørge for god vekstnæringsbalanse er viktig i all jordbruksproduksjon og spesielt i økologisk drift. Du bør etablere et godt vekstskifte med grønnngjødsling og tilføre husdyrgjødsel og annen organisk gjødsel ved etablering og behov. Gjødselmidlene tillatt i økologisk drift er seint nedbrytbare og du er avhengig av god fuktighet og et godt mikroliv for å utnytte gjødseleffekten maksimalt. Sørg derfor for å dyrke jordlivet like mye som plantelivet! Les mer om det [her...](#)

Sørg for å ta jordprøver før etablering av et areal og siden jevnlig for å holde kontroll med næringsbalansen i bærefeltene dine. Mange bruker pelletert hønsegjødsel (fra frittgående fjørfe) hvert år. Dette gjødselslaget inneholder mer fosfor i forhold til nitrogen. Underveis i omløpet kan det føre til ubalanse i opptaket av mikronæringsstoff. Ved dokumentert mangel (i jord- eller bladprøver) på mikronæringsstoffer kan dette tilføres ekstra. Andre gjødselslag, også flytende gjødsel fra dryppslanger, kan du få oversikt over i [driftsmiddelregisteret til Debio](#). Vær nøye med å sjekke at det ikke er kunstig nitrogen eller andre syntetiske næringsstoffer i gjødselpreparatene.

Organisk markdekke som bark eller halm binder alltid noe nitrogen i overflaten når det brytes ned. Grasdekke mellom kjørebanelene krever også gjødsel. Derfor blir det som oftest anbefalt at areal nærmest plantene holdes fri for vegetasjon, eventuelt med halm/flislag, for å minske konkurransen om vann, lys og næring til røttene under.

Du kan få gode råd

Norsk Landbruksrådgiving har [bærrådgivere](#) som kan hjelpe deg i ulike faser av den økologiske driften: I vurdering - og planleggingsfasen kan du få gratis [økologisk førsteråd](#). Bestill gjerne før jul og få gjennomført dette besøket på vinteren eller året før du planlegger nyplantinger. Når du har bestemt deg for å legge om til økologisk drift kan NLR-rådgiveren [hjelp deg med Øko-planen](#) du må levere til Debio. Når du er i gang kan du få oppstartshjelp med [individuelle veiledningstimer](#) (ca 10) til redusert egenandel, eller være med andre kollegaer med samme kulturer på [økologisk grupperåd](#). Noen fylker tilbyr også fadderordninger gjennom Fylkesmannen eller NLR. NLR arrangerer ofte studieturer med økotema og noen produsent-fellesskap driver egne Facebook-grupper for erfarings- og kunnskapsutveksling.

NLR kan også hjelpe deg med [kalkyler og utvikle forretningskonseptet](#) for din gård og dine ønsker. De har egne økonomirådgivere for dette, og kan være viktige i oppstartsfasen og ved valg av nye retninger i produksjonen. Du kan også teste driftsopplegget ditt med å lage egne bringebær-kalkyler gjennom nettsiden [Landbruksforum.no](#). Innovasjon Norge krever gode kalkyler for investeringstilskudd, så søk gjerne hjelp for å sikre en god søknad.

Med andre ord: søk hjelp i god tid, lag planer og test ut. Er du uerfaren, start i det små og bygg deg opp fra mindre areal, og fra få kulturer til flere kulturer.

Lykke til!

Utgitt av Fylkesmannen i Vestland og Norsk Landbruksrådgiving.

Mer informasjon og litteratur

JORDBÆR

[Økologisk jordbær dyrking veileder, 2017](#), NLR
[Tiltak mot skadegjerner i økologisk bær dyrking: Jordbær](#). A. Nes & A. Døving. Bioforsk Tema nr. 13, 2012
[Økologisk jordbær dyrking, artikkel 2010](#), D. Christensen, NLR

BRINGEBÆR

[Økologisk bringebær kalkyle](#), 2017, S. Huseby & S. Strbac
[Bringebær dyrking i økologisk landbruk](#). A. Nes m.fl. Bioforsk Fokus nr. 6, 2012
[Tiltak mot skadegjerner i økologisk bær dyrking: Bringebær](#). A. Nes m. fl. Bioforsk Tema nr. 14, 2012

RIBES: STIKKELSBÆR + SOLBÆR + RIPS

Dyrking av økologisk rips, solbær og stikkelsbær. Døving, A. NORSØK Småskrift nr. 1, 2004
Artikler på nlr.no eller agropub.no:

- [RIPS](#)
- [SOLBÆR](#)

BLÅBÆR – dyrkingstips, artikkel

L. E. Flesland, 2018
Flere artikler om blåbær på nlr.no, skrevet for konvensjonell drift, mye er relevant for økologisk

SVARTHILL – dyrkingsveileder, [Njøs Næringsutvikling](#).

NJØS NÆRINGSUTVIKLING har kompetanse på sorter og dyrkingserfaring av: **ARONIA** (svartsurbær), **BLÅLEDDVED**, **ELDKVEDE**, **MINIKIWI**, **SVARTE BRINGEBÆR**

TINDVED - [Tindved – En vekst for fremtiden?](#) D. Røen, NIBIO, 2017

SORTER

[Sagaplant AS](#)
[Njøs Næringsutvikling](#)/Graminor (nye sorter)
[Norgro](#)

Annen litteratur

[Frugt og bær](#), Korsgaard & Pedersen, 2008. Dansk.
[JordBio](#) – NORSØK, R. Pommeresche, 2017
[Bær](#) i Hemträdgården, C. Winter, 2017
[Økologisk bær dyrking, Jordbruksverket, Sverige](#), i [denne linken](#) er det mange hefter til nedlasting.
[Kjøkkenhage](#) – K. McKinnon, 2011